

Grzegorz Białuński

"Maciej Strykowski - dziejopis
Wielkiego Księstwa Litewskiego.
Kalendarium życia i działalności",
Zbysław Wojtkowiak, Poznań 1990 :
[recenzja]

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 1, 115-116

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

R E C E N Z J E i O M Ó W I E N I A

Zbysław Wojtkowiak, *Maciej Strykowski — dziejopis Wielkiego Księstwa Litewskiego. Kalendarium życia i działalności*, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Seria Nr 169, Poznań 1990, ss. 246.

Maciej Strykowski był autorem pierwszej w języku polskim historii Europy Wschodniej. Jego dzieło objęło przede wszystkim losy Litwy, Rusi, Moskwy, ale również historię Prus Wschodnich. Tworzył w epoce renesansu, a piarstwo jego, chociaż bardzo różnie oceniane, było nader często wykorzystywane, o czym świadczy m.in. imię żony Kazimierza Wielkiego przyjęte w historiografii — Aldona, które wprowadził mylnie właśnie Strykowski.

Bibliografia dotycząca Strykowskiego jest dosyć obszerna, cieszył się on bowiem dużym zainteresowaniem historyków badających dzieje Litwy, Rusi, a nawet Orientu. Trzeba tutaj dodać, czego Wojtkowiak nie czyni, że dzieło Strykowskiego było wykorzystywane w badaniach nad dziejami Prus pogańskich i krzyżackich, a jego ślady są wyraźnie widoczne w pierwszej kronice polskiej o Prusach Marcina Murinusa¹. Mimo to Strykowski nadal uważany jest za raczej drugorzędny dziejopis. Duży udział w poznaniu jego życia i twórczości miała Julia Radziszewska, ona też wydała jedno z dzieł Strykowskiego². Zbysław Wojtkowiak także już kilkakrotnie zajmował się osobą Strykowskiego³, a omawiana praca stanowi podsumowanie badań Autora nad postacią kronikarza.

Niestety, niewiele zachowało się źródeł o życiu kronikarza, najpoważniejsze informacje pochodzą z jego własnych dzieł; są to dwie najpoważniejsze prace: *kronika-poemat Macieja Strykowskiego o początkach, wywodach, dzielnościach, sprawach rycerskich i domowych sławnego narodu litewskiego, żmudzkiego i ruskiego, przedtym nigdy od żadnego ani kuszone ani opisane, z natchnienia Bożego a uprzejmie pilnego doświadczenia* oraz niewątpliwie *opus magnum* Strykowskiego kronika z 1582 r. *Która przedtym nigdy światła nie widziała kronika polska, litewska, żmudzka i wszystkiej Rusi Kijowskiej, Moskiewskiej, Siewierskiej, Wołkińskiej, Podolskiej, Podgórskiej, Podlaskiej etc.*⁴ Na podstawie tych dzieł i innych wskazówek kreśli Zbysław Wojtkowiak wizerunek i życie Strykowskiego.

Przyszły kronikarz urodził się w Strykowie (województwo łęczyckie) w marcu 1547 r. Naukę rozpoczął w szkole parafialnej w Brzezinach i najprawdopodobniej na tym edukacja szkolna pierwszego historyka Europy Wschodniej zakończyła się. Musiał więc Strykowski być niepospolicie zdolny i niezwykle pracowity, dzieła jego wskazują bowiem na duże odczytanie autora i znajomość języków obcych. W 1563 r. Strykowski wraz z kasztelanem poznańskim Czarnkowskim wyjechał na Litwę, gdzie spędził większość

1 M. Murinius, *Kronika mistrzów pruskich*, oprac. Z. Nowak, Olsztyn 1989, s. XXVII.

2 Zob. M. Strykowski, *O początkach...*, oprac. J. Radziszewska, Warszawa 1978.

3 Z. Wojtkowiak, „*Starodawny historyk*”, „*Stary komentarz*” — *zapoznane źródła Strykowskiego*, w: *Mente et Litteris. O kulturze i społeczeństwie wieków średnich*, Poznań 1984, ss. 349—356; tenże, *Strykowski chyba nadal zagadkowy*, *Przegląd Historyczny*, 1980, nr 1, ss. 121—129; tenże, *Zapoznane dzieło kronikarza — poety*, *Kwartalnik Historyczny*, 1981, nr 2, ss. 475—485.

4 Nie jest to jeszcze pełny tytuł dzieła, zbyt obszerny, by go przytaczać w recenzji, odsyłam więc do pracy Wojtkowiaka. Tytuł ten nosi już pewne znamiona baroku. Wypada w tym miejscu wyrazić żal, że kronika od 1846 r. nie doczekała się wznowienia zob. *Kronika polska, litewska, żmudzka i wszystkiej Rusi Macieja Strykowskiego*, wydanie nowe..., Warszawa 1846, oprac. M. Malinowski.

życia, najpierw jako żołnierz, potem pisarz, poseł i wreszcie kanonik na Żmudzi. Zmarł najprawdopodobniej podczas zarazy w 1590 r. Krótkie to było życie, lecz niezwykle pracowite. Prócz dwóch wspomnianych dzieł był autorem jeszcze kilkunastu prac (część z nich zaginęła). Strykowski miał też zainteresowania i zdolności kartograficzne, był autorem planu Uły z 1568 r.⁵ Kronikarz, pisząc swoje prace, opierał się na wielu źródłach — dokumentach, kronikach, ale też na znajomości opisywanych terenów, co zawdzięczał licznym podróżom po Litwie, Prusach Książęcych, do Gdańska, Krakowa, a nawet Konstantynopola.

Zbysław Wojtkowiak ustalił kilka nowych faktów z życia dziejopisa: określił dokładną datę urodzin — 20/21 marca 1547 r., datę przyjazdu na Litwę w roku 1563, podkreślił rolę ryskuna (lustratora-kartografa), jaką pełnił w pierwszym dziesięcioleciu w tym kraju, i wyodrębnił kilkunastomiesięczny pobyt Strykowskiego na Podlasiu w latach 1575—1576, wyraźniej omówił działalność duchowną na Żmudzi (1579—1586). Autor nie ograniczył się do przedstawienia życiorysu kronikarza. Ukazał szeroko środowisko, w którym on pracował, znajomych z kart kroniki, znajomych ze słyszenia, mecenasów Strykowskiego oraz adresatów kroniki z 1582 r. Lista adresatów nie odzwierciedlała, jak dotąd sądzono, postawy politycznej i religijnej kronikarza, ale najprawdopodobniej były to osoby wspomagające materialnie autora kroniki. Następnie Wojtkowiak przybliżył w całości dorobek pisarski Macieja Strykowskiego. Przedstawił i krótko omówił wszystkie zachowane teksty oraz prace zaginione. Szerzej zajął się wzajemnym powiązaniem kronik *O początkach...* i *Która przedtym nigdy światła nie widziała...* z 1582 r. W konkluzji Wojtkowiak doszedł do wniosku, że jego bohater pracował nad wielkim dziełem — historią Litwy, nigdy nie spełnionym, a te dwie kroniki były niepełnymi jego redakcjami (może nawet trzy kroniki, jeżeli zaliczyć *Sarmację* Gwagnina).

Pracę Zbysława Wojtkowiaka należy ocenić wysoko. Trzeba jednak zaznaczyć, że nie wyczerpuje ona wszystkich zagadnień związanych z postacią Strykowskiego. Brakuje zwłaszcza krytycznej analizy jego dzieł, badania te pozwoliłyby na obiektywną ocenę działalności kronikarskiej Strykowskiego.

Grzegorz Białuński

Bevölkerungsstruktur und Massenmord. Neue Dokumente zur deutschen Politik der Jahre 1938—1945. Zusammengestellt und kommentiert von Susanne Heim und Götz Aly. Beiträge zur nationalsozialistischen Gesundheits- und Sozialpolitik; Bd. 9, Rotbuch Verlag, Berlin 1991, ss. 208.

Studia nad Holocaustem (shoah) — symbolem „pustego nieba” i osamotnienia, a *de facto* nad zagładą mniejszości żydowskiej w Europie — zbliżają się do etapu wielkich syntez, z wysokim jednocześnie pułapem dokumentacyjnym. By wspomnieć tu tylko wydaną niedawno (także przy udziale autorów polskich) angielskojęzyczną encyklopedię Holocaustu¹, jak też liczne inne opracowania będące wynikiem studiów prowadzonych nad tą problematykę w wielu krajach, zwłaszcza zaś w Izraelu, gdzie szczególnie Instytut Yad Vashem w Jerozolimie wyróżnia się aktywnością badawczą i wydawniczą². Historiografia polska, począwszy od badań prowadzonych w getcie warszawskim przez Emanuela Ringelbluma, coraz wyraźniej uwypatnia również swą obecność w tej sferze

5 Por. S. Alexandrowicz, *Rozwój kartografii Wielkiego Księstwa Litewskiego od XV do połowy XVIII wieku*, Poznań 1989, ss. 184—191.

1 *Encyclopedia of the Holocaust*, vol. 1—4, New York 1990, Macmillan.

2 Por. np. *Documents of the Holocaust. Selected Sources on the Destruction of the Jews of Germany and Austria, Poland and the Soviet Union*, ed. Ytzhak Ard, Yisrael Gutman, Abraham Margalioth, Yad Vashem, The Holocaust Martyrs and Heroes Remembrance Authority, Jerusalem 1987, ss. XVI, 504.